

Tortum Çayı Havzası Agroturizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi

Evaluation of Tortum Stream Basin Agrotourism Potential

Dilara ŞANLI¹

Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Coğrafya Bölümü, Erzurum, Türkiye.

Zeki KODAY²

Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Coğrafya Bölümü, Erzurum, Türkiye.
E-mail: zkoday@atauni.edu.tr

Açıklama: Bu çalışma "Tortum Çayı Havzası'nın Agroturizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi" başlıklı bildirisinin tamamlanmış halidir.

Geliş Tarihi/Received 03.03.2024
Kabul Tarihi/Accepted 27.05.2024
Yayın Tarihi/Publication Date 14.06.2024

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Dilara ŞANLI

E-mail: dilarasanli25@gmail.com

Atf: Şanlı, D., & Koday, Z. (2024). Tortum Çayı Havzası Agroturizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi, *Dünya Coğrafyası ve Kalkınma Perspektifi Dergisi*, (5), 23-34.

Cite this article:Şanlı, D., & Koday, Z. (2024). Tortum Çayı Havzası Agroturizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi, *Journal of World Geography and Development Perspectives*, (5), 23-34.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

ÖZ

Agroturizm şehir yaşantısından uzaklaşmak isteyen insanlar tarafından, kırsal alanlarda, köy evlerinde veya çiftliklerde konaklayarak, tarımsal faaliyetlere katılarak, yöresel ürünleri tüketerek ve farklı kültürlerle etkileşime geçerek gerçekleştirilen bir seyahat biçimidir. Agroturizm sayesinde ziyaretçiler gönüllü olarak çiftliklerde çalışmaktadır. Agroturizm hem çiftliklere ek gelir sağlamak hem de sürdürülebilir bir turizm anlayışı oluşturmaktadır. Tortum Çayı Havzası, Doğu Anadolu Bölgesi ile Karadeniz Bölgesi arasında kalmakta ve tarıma elverişli araziler bulunmaktadır. Ayrıca zengin kültürel miras ve turizm potansiyeline sahiptir. Bu doğrultuda havzanın agroturizm bakımından da değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Yapılan bu çalışmada Tortum Çayı Havzası'nda bulunan agroturizm çiftlikleri incelenmiştir. Havzada arazi gözlemleri yapılarak agroturizm potansiyeli açısından öneriler sunulmuştur. Araştırma sahasında yapılan mülakatlar ve arazideki gözlemler sonucunda elde edilen bulgularla SWOT analizi yapılmıştır. Yapılan bu analizler neticesinde gerçekleştirilen görüşmeler, incelenen ikincil kaynaklar ve toplanan veriler bir araya getirilerek havzanın agroturizm açısından güçlü ve zayıf yönleri ile fırsatlar ve tehditler tespit edilerek SWOT analizi yöntemiyle açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Agroturizm, Tortum Çayı Havzası, Çiftlik, TaTuTa

ABSTRACT

Agrotourism is a form of travel carried out by people who want to get away from city life, by staying in rural areas, village houses or farms, participating in agricultural activities, consuming local products and interacting with different cultures. Thanks to agrotourism, visitors work on farms voluntarily. Agrotourism both provides additional income to farms and creates a sustainable tourism approach. Tortum Stream Basin is located between the Eastern Anatolia Region and the Black Sea Region and has lands suitable for agriculture. It also has rich cultural heritage and tourism potential. In this regard, it is thought that the basin should also be evaluated in terms of agrotourism.

In this study, agrotourism farms in the Tortum Stream Basin were examined. Field observations were made in the basin and suggestions were made in terms of agrotourism potential. A SWOT analysis was conducted with the findings obtained as a result of interviews conducted in the research field and observations in the field. As a result of these analyses, the interviews conducted, the secondary sources examined and the collected data were brought together and the strengths, weaknesses, opportunities and threats of the basin in terms of agrotourism were identified and explained using the SWOT analysis method.

Keywords: Agrotourism, Tortum Stream Basin, Farm, TaTuTa

Giriş

Ülkemiz doğal, kültürel ve tarihi birçok turizm potansiyeline sahiptir. Türkiye'nin doğal kaynakları göz önünde bulundurulduğunda iklimi, arazi yapısı, toprak kaynakları ve bitki örtüsü hem tarımsal faaliyetler bakımından gelişme göstermekte hem de kitle, kültür ve alternatif turizm faaliyetlerine imkânlar sağlamaktadır. Tarım ve turizm faaliyetleri birçok ortak özelliği bulunmasından dolayı birbirlerini tamamlar niteliktedir. Bu iki sektörün birbirleriyle olan ilişkileri, kaynakların giderek daha fazla tüketilmesi ve insanların doğal yaşama duydukları özlem tarım ve turizmi birleştirerek ortak bir paydada toplayan agroturizm faaliyetlerini ortaya çıkarmıştır.

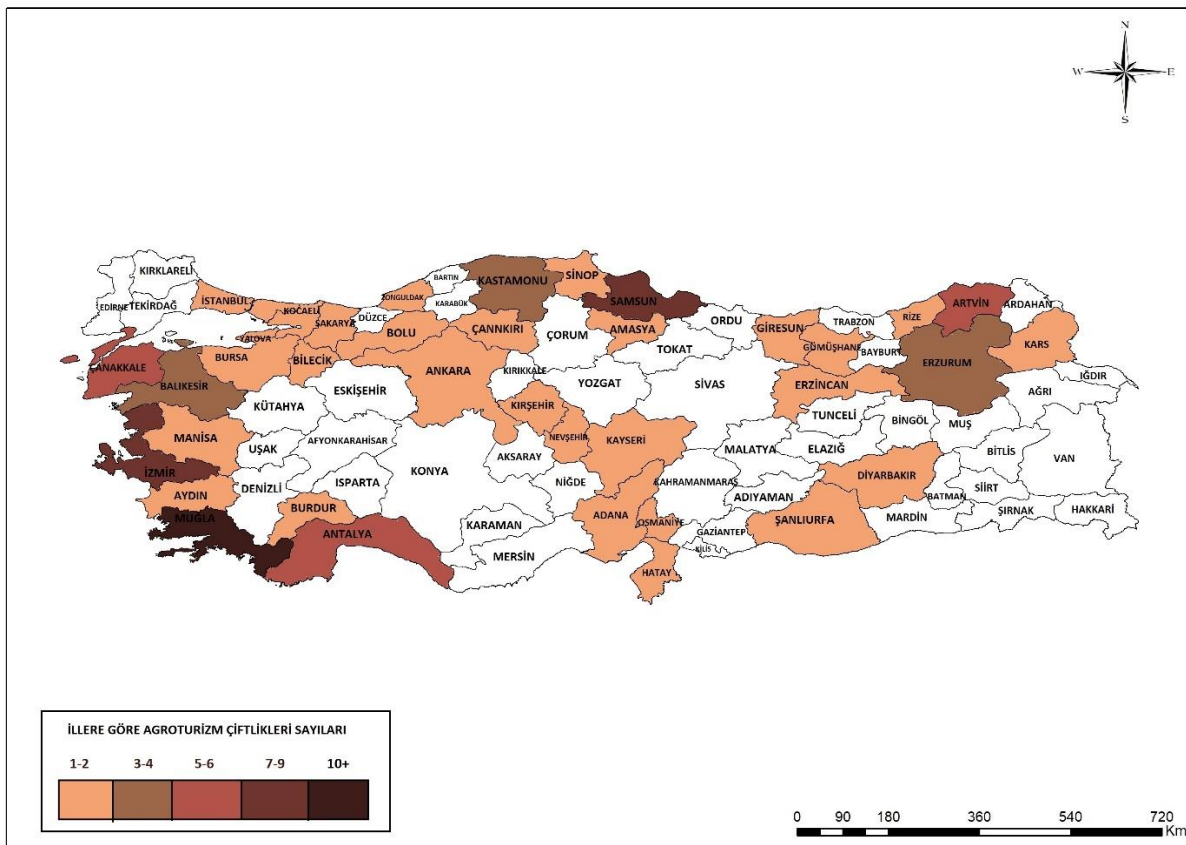
Agroturizm, tarım ve turizmin bir araya geldiği bir turizm şeklidir. Bu turizm alanında turistler, çiftliklere, bağlara, bahçelere, hayvan işletmelerine veya diğer tarım işletmelerine giderler ve burada doğal yaşamı, tarımsal faaliyetleri, organik ürünleri deneyimleyebilirler. Agroturizm, çiftliklerin gelirlerini artırmasına ve kırsal kesimde istihdam yaratılmasına yardımcı olurken, turistlerin doğayla iç içe bir tatil yapmalarına olanak sağlamaktadır. Son yıllarda önem kazanan bir alternatif turizm şekli olan agroturizm, doğayla barışık olmasının yanında var olan doğal ve kültürel değerlerinin korunması, tanıtılması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasını hedeflemektedir. Ayrıca agroturizmin kırsal turizm, kamp-karavan turizmi ve gastronomi turizmiyle içiçe olması, gelecekteki yerini sağlamlaştırmaktadır (Baykal vd., 2020: 144).

Agroturizm, dünyada giderek yaygınlaşan ve ilgi gören bir turizm çeşidi haline gelmiştir. Agroturizm, yöresel ürünler, geleneksel mutfaklar, tarımsal meslekler ve insanların günlük yaşamları hakkında turistlere katılım ve bilgi edinme fırsatları yaratarak çok fonksiyonlu bir turizm türünü oluşturmaktadır. Bu turizm şekli turistlere gezme, öğrenme ve keşfetmenin tadına varabilecekleri çeşitli kırsal aktiviteler sunmaktadır (Woo Lee & Yeon Nam, 2006, s. 68). Organik Çiftliklerde Dünya Çapında Fırsatlar oluşumu üyesi WWOOF resmi sayfalarında aktif olarak Dünya'da 763 organik çiftlik ve bahçenin olduğunu belirtmektedir. Bu çiftliklerin hepsinin organik tarım sertifikalı olmadığı tespit edilmiştir. Dünya genelinde toplam organik çiftlik sayısı 721'dir. 2017 yılından beri ev sahibi çiftlikler Dünya'nın çeşitli yerlerinden 2988 WWOOF ziyaretçilerine kapılarını açmaktadır (Kaymaz & Birinci, 2018, s. 117).

Agroturizm kapsamında yapılan çalışmalar incelendiğinde, ülke yönetimlerinde kırsal kalkınma aracı olarak agroturizmin ön planda olduğu görülmektedir. Agroturizmin gerek hükümet tarafından desteklenmesi gerekse ülkelerin kalkınma planlarında yer alması

agroturizme ne kadar önem verildiğinin bir göstergesidir (Civelek vd., 2014, s. 16). Tortum Çayı Havzası, doğal ve tarihi güzellikleriyle dikkat çeken bir havzadır. Agroturizm, bu tür alanlarda sürdürülebilir ve kırsal kalkınma için önemli bir araç durumundadır. Agroturizm, yerel halka ek gelir imkanı sağlayarak ekonomik kalkınmayı desteklemektedir. Konaklama hizmetleri, yerel ürünlerin pazarlanması ve rehberlik gibi hizmetler, bölge ekonomisine büyük katkılar sağlamaktadır. Sürdürülebilir turizm bakımından agroturizm, doğal kaynakların korunmasına teşvik etmekle birlikte çevresel sürdürülebilirliği desteklemektedir. Ziyaretçilere çevre bilincini artırıcı deneyimler yaşatarak bölgenin kültürel ve doğal değerlerine saygı duymayı öğretir. Agroturizm, tarımsal faaliyetler ve kırsal yaşam hakkında bilgi edinme fırsatı sağlamaktadır. Ziyaretçiler, geleneksel yemekleri, yerel tarım uygulamalarını ve el sanatları hakkında bilgiler öğrenerek bölgenin kültürel mirasını daha yakından tanıma fırsatı bulmaktadır. Bu nedenle Tortum Çayı Havzası'nda agroturizmin geliştirilmesi hem bölge halkının yaşam kalitesini artırır hemde ziyaretçilere unutulmaz anlar yaşatabilir.

Türkiye'de agroturizm çiftliklerinin dağılımları incelendiğinde 91 tane Tarım Turizmi ve Gönüllü Bilgi Tecrübe Takası (TaTuTa) Projesine kayıtlı agroturizm çiftliği bulunduğu görülmektedir. Muğla, 12 tane agroturizm çiftliği ile ilk sırayı almaktadır. Ardından 9'ar adet agroturizm çiftliğine sahip olan İzmir ve Samsun illeri gelmektedir. Antalya ilinde ise 6 tane agroturizm çiftliği bulunmaktadır. Artvin ve Çanakkale'de 5 çiftlik, Erzurum ile Balıkesir illerinde ise 4 agroturizm çiftliği vardır. Bu illeri sırasıyla Kastamonu, Burdur, Yalova, Manisa, Rize, Bolu ve Giresun takip etmektedir. İlk sırada Muğla ilinin ikinci sırada İzmir ve Samsun ardından Antalya'nın bulunması bu illerin turizm sektöründe de gelişmiş olmaları önem arz etmektedir. Haritadan da anlaşılacağı üzere en fazla agroturizm çiftliği 10 il ile Karadeniz Bölgesi'ndedir, bu bölgeyi Marmara Bölgesi takip etmektedir. Agroturizm çiftlikleri Türkiye'nin hemen her bölgesinde vardır. Haritaya bakıldığında Güneydoğu Anadolu Bölgesinde sadece 2 ilde (Şanlıurfa ve Diyarbakır) TaTuTa'ya bağlı agroturizm çiftliği olduğu görülmektedir. Bu durumda Karadeniz ve Marmara Bölgelerinde çiftlikler daha fazladır. Ege Bölgesinde ise agroturizm çiftlikleri sadece belirli illerde yoğunluk kazanmıştır. Haritada beyaz renk ile gösterilen illerde TaTuTa'ya bağlı agroturizm çiftliği bulunmamaktadır. Doğudan batıya doğru gidildikçe agroturizm çiftliklerinin sayısında artış gözlemlenmektedir. Agroturizm çiftliğinin en fazla olduğu bölgeler Karadeniz, Marmara, Akdeniz ve İç Anadolu Bölgeleridir (Harita 1).

Harita 1. Agroturizm Çiftliklerinin İllere Göre Dağılımı (2018)

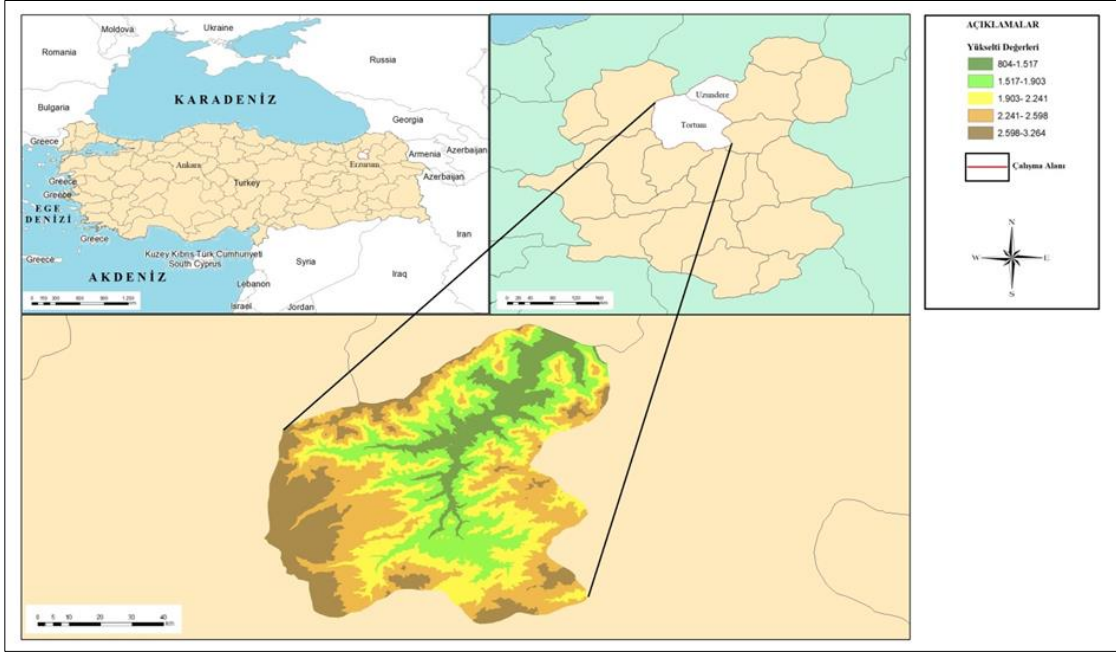
Coğrafya bilimi bünyesinde hazırlanan çalışmanın konusu Tortum Çayı Havzası'nın agroturizm potansiyelinin değerlendirilmesidir. Araştırma sahası tarımsal alanların varlığı ve turizm potansiyeline sahip olması agroturizm açısından da değerlendirilmesi bakımından önemlidir. Bu doğrultuda Tortum Çayı Havzası'nın agroturizmin daha çok hangi alanlarda yapıldığı ve ne türde faaliyetler uygulandığını açıklamak temel amacımızı oluşturmaktadır. Alternatif turizm bakımından zengin olan ülkemizde agroturizm potansiyeli bakımından yapılan çalışmalar son derece azdır. Çalışmamız Türkiye genelinde yapılacak kapsamlı çalışmalara ışık tutması bakımından önemlidir. Bu çalışmanın temel amacı; Tortum Çayı Havzası'nda agroturizmi tanıtmak, turizmi ve tarımı daha çok bağdaştırmak ve farkındalık yaratmaktır. Kırsal alanda yaşayan yerel halkın ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda gelişmesi ve tanıtılması orada yaşayan insanların ekonomik faaliyetlerden daha çok faydalanması yönünden agroturizm önemli bir rol oynamaktadır.

Ülkemiz uygun iklim koşullarına, konvansiyonel tarımdan fazla zarar görmeyen topraklara, çeşitli tarım ürünlerine, yüksek tarım kültürüne ve zengin turistik kaynaklara sahiptir. Ancak agroturizm henüz yerli turistler tarafından tam olarak benimsenmiş değildir (Karakuzulu, 2007, s. 143). Agroturizm daha çok Ege ve Akdeniz bölgelerinde kıyı kesiminde yoğunluk kazanmıştır. Tortum Çayı Havzası ise denizden yüksekliği 1450 metre ile yüksek

bir alanı oluşturmaktadır. Bu kadar yüksek bir havzada bu denli tarımın ve turizmin gelişmesi bu sahayı diğer çalışmalardan ayırmaktadır. Aynı zamanda kıyı kesimlere göre Tortum Çayı Havzası'nda tarımsal faaliyetlerin çok fazla gelişmesi önemli bir etkeni oluşturmaktadır. Yapılan bu çalışma ile hem tarımsal faaliyetlere ve ekonomik faaliyetlere katkı bulunmasıyla beraber büyük bir farkındalık oluşturmaktadır aynı zamanda agroturizm faaliyetlerinin büyük oranda artması düşünülmekte ve agroturizmin gelişmesine yönelik önemli bir katkı sunmaktadır. Ayrıca araştırma sahasında yapılan mülakatlar sonucunda sahada yaşayan halkın sorunları ve sıkıntılarını tespit edilerek çözüm önerileri sunulmaktadır. Bu yönüyle de yapılmış olan çalışma daha özgün bir değere sahip olmaktadır.

Çalışma Sahasının Konumu ve Genel Coğrafi Özellikleri

Tortum Çayı Havzası Erzurum ilinin kuzeyinde Karadeniz bölgesinde yer almakta olup, havza 40° 10' - 40° 50' kuzey enlemleri ile 41° 10' - 41° 43' doğu boylamları arasında yer almaktadır (Harita 2). Tortum Çayı Havzası batıdan İspir, kuzeybatıdan Yusufeli, kuzeydoğudan Oltu, doğudan Narman, güneydoğudan Pasinler, güneyden ise Yakutiye ilçesi ile çevrilidir. Hidrografik açıdan bir havza özelliğinde olan araştırma sahasının yüzölçümü 1956,6 km² 'dir (Yılmaz, 1991, s. 3).

Harita 2. Tortum Çayı Havzası'nın Lokasyon Haritası

Havzayı, batıdan Mescit Dağları (3239 m), doğudan Akdağlar (3047 m), güneybatıdan Dumlu Dağları (3200 m) ve güneydoğudan Kargapazarı Dağları (3228 m) sınırlandırmıştır. Toplam yüzölçümü 1956,6 km² olan havzanın Tortum Çayı'nın Oltu Çayı ile birleştiği yerde Dumlu Dağı (3169 m) arasındaki uzunluğu 71 km'dir. Havza'nın en geniş yeri Devre Dağı (2916 m) ile Mescit Dağı (3239 m) arasında kuş uçuşu 50 km'lik mesafe vardır. Havza'nın en alçak yeri (Su Kavuşumu Mevkii Oltu Çayı vadi tabanı: 586 m) ile en yüksek yeri (Mescit Dağları: 3239 m) arasında 2653 m'lik yükselti farkı bulunmaktadır (Atar & Kopar, 2020, s. 102).

Tortum Çayı Havzası'ndaki yerleşim alanları daha çok vadi tabanlarında kurulmakla beraber Mescit ve Kargapazarı dağlarındaki platolarda da mahalleler kurulmuştur. İnceleme sahasında derin vadi tabanı ve dik yamaçların oluşturduğu yükselti farkı Tortum Çayı ve vadi kollarının aşındırıcı etkisinin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla sahada görülen sarp ve engebeli topografya, eğimle orantılı olarak toprak kaybı ve bitki örtüsünün büyük oranda kaybına ve bazen de sellere yol açmaktadır (Koday & Erhan, 2009, s. 49).

İklim bakımından Uzundere ve Tortum ilçeleri Erzurum il merkezinden farklılıklar göstermektedir. Tortum Gölü ve çevresi, mikroklimatik iklim şartları ve yükselti azlığının etkisiyle beraber daha ılıman bir etkiye sahiptir. Havza Karadeniz'in nemli iklimi ile Doğu Anadolu karasal ikliminin geçiş sahası üzerinde bulunmaktadır. Bölgenin güneyinde ve yüksek dağlık sahalarda ise karasal iklim görülmektedir (Kopar & Sevindi, 2013, s. 54).

Yöntem

Tortum Çayı Havzası, Karadeniz Bölgesi'nin Doğu Karadeniz Bölümü sınırları içerisinde bulunmaktadır. Havza engebeli olduğundan dolayı sınırlı alanlarda tarıma elverişli araziler bulunmaktadır. Bunun yanı sıra yörenin sahip olduğu turizm mekânları, konaklama olanakları, gastronomi ve tarımsal faaliyetler gibi kaynakların agroturizm potansiyeli açısından ortaya konarak geliştirilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda çalışmada, Tortum Çayı Havzası'nın agroturizm faaliyetlerine ait mevcut durum tespiti yapılmış ve potansiyelinin artırılmasına yönelik öneriler sunulmuştur.

Tortum Çayı Havzası'nda agroturizm potansiyelinin değerlendirilmesinde, çalışma sahası ve agroturizm alanında yapılan ulusal ve uluslararası akademik çalışmalar esas alınmıştır. Çalışmamızı daha iyi yapabilmek amacıyla ilk aşamada çalışma sahasına gidilerek arazi gözlemleri yapılmış ve gereken veriler toplanmıştır. Ayrıca yerel halk ve turistlerle mülakat yöntemi kullanılarak veriler somutlaştırılmıştır. Araştırmada yöntem olarak yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır, yarı yapılandırılmış sorular aracılığıyla derinlemesine bilgilere ulaşılması hedeflenmiştir. Çalışma haritaları ArcMap 10.8 ile üretilmiştir. Ayrıca sahanın SWOT analizi yöntemiyle sahanın güçlü yönleri (strengths) ile zayıf yönleri (weaknesses) belirlenmiş ve sahaya yönelik fırsatlar (opportunities) ile tehditler (threats) ortaya konulmuştur.

Bulgular ve Tartışma

Tortum Çayı Havzası'nın Agroturizm Potansiyeli

Bir çeşit tarım turizmi olarak ifade edilen agroturizm şehir yaşantısından bunalan insanların dinlenmek amacıyla doğal ortamlara giderek orada yapılan tarımsal faaliyetlere katkıda bulunmalarıyla ortaya çıkan bir turizm şeklidir. Agroturizmin kökeni incelendiğinde tarım ve turizm kelimelerinin birleşmesiyle ortaya çıkmaktadır. Agroturizm; kırsal çevreyle, ürünlerle bağlantılı olarak, kampta ya da pansiyonlarda konaklayarak, yeme içme, rasyonel faaliyetler, eğitsel geziler, ürün ve el sanatlarının satılması ile ilişkili faaliyetler bütünü olarak tanımlanmaktadır (URL 1). Agroturizm daha çok kırsal alanlarda geleneksel tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yapıldığı aynı zamanda organik üretiminde yaygın olarak yapıldığı bölgelerde gelişen bir sürdürülebilir turizm çeşididir (Akyürek & Karabulut, 2017, s. 1738).

Agroturizm insanların kırsal mekânlardaki ziyaretleri ve burada karşılaştıkları yöre sakinlerinin ürettikleri mal ve hizmetler, tamamıyla yetiştirildikleri mekânlarda talep edilerek, geçici konaklamalarıyla beraber yöre halkına katkıda bulunmalarıyla oluşturulmuştur. Agroturizm; kırsal alanlarda yaşayıp tarımsal üretim yapan yerel halkın ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Kültürel ve organik ürünlerin devamını korumaktadır. Yerli ve yabancı turistlerin ziyaretleriyle yerli halkın iletişim içinde olmasına yardımcı olmaktadır. Agroturizm, geliştirilmesi istenen bölgenin mutfak kültürüne olan taleple birlikte gelişmesiyle beraber yörede yetiştirilen tarım ürünlerinin korunmasını sağlar ve daha fazla tanınmasına yardımcı olur. Kültürel ürünlerin ve yerel kültürün devamlılığına katkıda bulunmaktadır. Agroturizmin bir diğer özelliği ise turistlerin konaklamaları amacıyla beton yapılar değil de daha çok yörenin kendi özgün mimarisi korunarak kerpiç, ahşap gibi yapıların kullanılmasıdır. Bu yapılar daha modernleşerek Bungalov evler olarak son zamanlarda daha fazla rağbet görmektedir. Agroturizm sayesinde kadın işgücü daha fazla artarak ekonomiye daha fazla katkıda bulunmaktadır ve teşvik edilmektedir. Agroturizm sürdürülebilirlik anlayışının ön plana çıkmasıyla doğal kaynakların korunmasına yardımcı olmaktadır. Yerel halk tarımsal faaliyetlerinde hiçbir katkı maddesi kullanmadan kendileri yetiştirmektedir. Dolayısıyla her açıdan sürdürülebilirliği sağlanmaktadır (URL 2).

Agroturizm faaliyetlerinde bulunan işletmelerin başarılı olabilmeleri ve devamlılıklarını uzun süreli koruyabilmeleri için bir takım şartları uygulamaları gerekmektedir (Civelek, 2013: 84). Bu şartlar Walker'a göre (2009, s. 3) şu şekildedir. Halka kapılarınızı açmadan önce, seçeneklerinizi ve seçimlerinizin hedeflerinize ulaşma üzerindeki etkisini

düşünmek için zaman ayırmalıdır. Başarılı bir plan geliştirerek uygulamak için bazı önemli adımlar vardır.

- Bir plan oluşturulur. İşletmenizi tüm yerel yönetmelikleri ve yasalara uygun ve karlı kılacak hangi çiftlik deneyimini halka sunulur gibi sorulara yanıt aranmalıdır.
- Faaliyetleri büyütmeyi planlanır. Agroturizm işletmesi kurmak için ilk planı geliştirdikten sonra, yeni konukları çekmek ve çiftliğe daha önce ziyaret etmiş olanları geri dönmeye ikna etmek için nasıl sürekli olarak yeni maceralar yaratacağınızı düşünmeniz gerekir. Büyümeyi düşünürken, alan sınırlamalarını, park yeri mevcudiyetini, güvenli bir şekilde taşınabilecek maksimum insan sayısını, aktivite alanı etrafında seyahat etmek için gereken süreyi ve aktiviteler için oturma kapasitesini değerlendirilmelidir.
- Yükümlülükler belirlenecektir. Ziyaretçiler işletmelerinizi ziyaret ettiklerinde sorumluluklar daha fazla artmaktadır. İlk olarak risk yönetimi konuları tanımlanır, belirlenen riskleri önlemek için güvenlik planları uygulanır ve gerekli sigorta kapsamını elde edinilir. Akıllı agroturizm girişimcileri kapılarını misafirlere açmadan önce avukatlarına ve sigorta acentelerine danışmaktadırlar. Riskleri en aza indirmek amacıyla ziyaretçiler bilinçlendirilmelidir. Örneğin rahat kıyafet ve ayakkabı giymeleri konusunda uyarılar yapılmalıdır, ziyaretçilerin çiftlikle herhangi bir yaralanma yaşamaları durumunda agroturizm işletmecileri ilk yardım uygulamak için hazırlıklı olmalıdır.
- Ortaklıklar geliştirilecektir. Komşularla beraber planlar hakkında konuşulur ve destekler istenebilir. Yeni bir işletme açma planları hakkında ekonomik kalkınma ofisleri ve ticaret odasını bilgilendirilebilir. Yol tabelalarını incelenebilir ve çiftliğe giden yol tariflerinin açıkça işaretlendiğini doğrulanması gerekir.
- Mevcut cazibe merkezlerinin envanteri çıkarılmaktadır. Yerel turizm ofisinden tanıtım planını gözden geçirme ve diğer yerel faaliyetler ile bağlantı kurmak konusunda yardım alınmalıdır. Bölgedeki diğer çiftliklerin agroturizm faaliyetlerinde bulunup bulunmadığını belirlenir ve tüm çiftliklerin bir tanıtım ortaklığı geliştirmesi fikrini araştırılmalıdır.
- Diğer benzer agroturizm çiftliklerini ziyaret edilmelidir.
- İşletmenizi turizm sitelerindeki web sayfalarına eklenebilir.
- Müşteri profilleri belirlenmelidir. Ziyaretçiler stresten uzak, rahatlamak ve doğa ile baş başa kalmak amacıyla bu turizm şeklini tercih ettiklerinden dolayı

pazarlama girişimlerinde buna dikkat edilerek profil oluşturulmalıdır.

- Ziyaretçiler için net kurallar koyulmalıdır. Bu kurallar yol gösterici olmalıdır ve ziyaretçilere bunlar açık bir şekilde iletilmelidir. Agroturizm doğrultusunda yapılacak faaliyetler hayvanlarla ilgilenme, açık alanlarda seyahat ederken doğaya zarar vermeme ve ziyaretçiler için güvenli olmayan alanlardan kaçınmak gibi kurallar koyulmalıdır.

Tortum Çayı Havzası'nda yer alan birçok kilise, mağara, tarihi ve kültürel alanlar, çiftlikler, tarım alanları ve meyve bahçelerinin oluşturduğu eşsiz güzelliklere sahiptir. Yörenin sahip olduğu tarımsal kaynakları, turizm mekânları, konaklamalar, gastronomi gibi kaynakların belirlenmesi ve bunların agroturizm potansiyeli açısından ortaya konarak geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Agroturizmin amacı sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için bölgenin mevcut kaynaklarını, fırsatlarını ve kısıtlamalarının analiz edilmesi doğrultusunda agroturizme yönelik ihtiyaçların belirlenmesi ve araştırma sahasının potansiyelini verimli bir şekilde kullanılmasına yönelik stratejiler yapılarak, yöreye uygun tarımsal programların ve projelerin belirlenmesidir (Ukav & Çetinsöz, 2015, s. 13).

Ülkemiz konumu gereği elverişli iklim şartları ve verimli tarım topraklarına sahiptir. Bu elverişli imkânlarla bağlı olarak çeşitli meyve ve sebze türleri üretilebilmektedir (Koday & Şanlı, 2023, s. 373). Tortum ve Uzundere ilçesinde aynı zamanda bu ilçelere giden yollarda yerel halk yetiştirdikleri ürünleri yol boyu tezgâhlar kurarak satmaktadırlar. Özellikle turistlerinde yoğun olarak ziyaret ettikleri Tortum Gölü çevresinde halkın büyük bölümü bahçelerinden topladıkları meyve ve sebzeleri, yaptıkları pekmez, pestil, tereyağı gibi ürünleri satışa sunmaktadırlar. Tarımla uğraşan aileler topladıkları ürünleri anayol kenarlarına tezgâhlar açarak satmaktadır. Bu işlek yollardan geçen vatandaşların ilgisini çekerek alışveriş yapmaktadırlar. Direkt dalından topladıkları ürünleri yol kenarlarında satan aileler hem kazanç elde etmekte hem de agroturizmin gelişmesine katkıda bulunmaktadır (Fotoğraf 1). Yol kenarlarında sadece tarımsal ürünler satmak yerine yöreye özgü örgü işleri, el sanatları, hamur işleri ve yemekler satarak hem yörenin tanınmasına katkıda bulunmakta hem de ekonomik kazanç sağlamaktadırlar. Ayrıca yerel halkın hem ürünleri hem de yaşadıkları yer hakkında bilgiler paylaştıkları gözlemlenmiştir. Halkla yaptığımız mülakatlar sonucunda birçok kişinin köylerinde evleri bulunduğu ve yazın köyelerine gelip bahçe işleriyle uğraştıkları kışın ise Erzurum şehrinde yaşadıklarını belirtmektedirler.

Fotoğraf 1. Kendi Yaptıkları Ürünleri Satışa Çıkaran Yerel Halk Tezgâhlarından Bir Görünüm

Tortum Çayı Havzası'nda Organik Üretim Yapan İşletme ve Çiftlikler

Ülkemizde organik tarım yapan çiftlikler ve kuruluşlar desteklenmeye başlanmıştır. Organik tarımın yapıldığı en güzel örneklerden biri de TaTuTa çiftlikleridir. TaTuTa çiftliklerinde en temel koşul organik tarımın yapılmasıdır. Böylece sağlıklı ve güvenilir gıdalar elde edilmekte, doğaya zarar verilmeden sürdürülebilir bir tarım anlayışı ile çalışmalar yapılmaktadır (Şahbudak & Şimşek, 2017, s. 315). TaTuTa Projesinin temel amacı, Türkiye'de ekolojik tarımla geçinen çiftçi ailelerine hem mali, gönüllü işgücü veya bilgi desteği sağlayarak ekolojik tarımı teşvik etmek hemde sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Bunun yanı sıra Türkiye'de alternatif bir ekolojik yaşam modeli de sunmaya çalışmaktadır (Şahbudak & Şimşek, 2017, s. 315). Tortum Çayı Havzası'nda üç adet agroturizm çiftliği bulunmaktadır. Bu üç çiftlikte yoğun bir şekilde agroturizm faaliyetleri yapılmaktadır. Havza'daki çiftliklerin incelenme nedeni Tortum Çayı Havzası'nda agroturizmin uygulanabilirliği üzerinde araştırmalar yapmaktır. Araştırma sahasında faaliyete geçecek diğer çiftliklere örnek olması bakımından önemlidir. Tortum Çayı Havzası'nda bulunan çiftlikler ve pansiyonlar; Ali Koçak Çiftliği, Recep Kantar Çiftliği ve Turan Pansiyon'dur. Bu çiftliklerin genel özellikleri ve yöreye sağladığı etkiler ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Ali Koçak Çiftliği

Erzurum ili Tortum ilçesi sınırlarında yer alan Ali Koçak Çiftliği Pehlivanlı mahallesinde bulunmaktadır. Çiftliğe Erzurum-Artvin karayolundan batıya ayrılan 2 km'lik tek şeritli karayol kullanılarak ulaşılmaktadır. Çiftliğin 2008 yılından beri TaTuTa'ya üyeliği bulunmakta ve gelen ziyaretçilere geleneksel yaşamı deneyimleme fırsatı sunulmaktadır (Kaymaz & Birinci, 2018, s. 120-121). Ali Koçak Çiftliği 1992 yılında kurulmuştur. Çiftlik sahibi Ali Koçak 1982 yıllarında bir gezi sırasında alabalık çiftliklerini yerinde görme fırsatı bulmuştur. Almanya'ya gittikten sonra bu işe merak sarmaya başlamıştır. Edindiği bilgiler sonucunda gelir elde etme amacıyla Pehlivanlı mahallesinde alabalık çiftliği kurmaya karar vermiştir. İlk olarak küçük bir işletme şeklinde başladıktan sonra pansiyon kurmuştur ve çiftliği agroturizme kazandırmıştır. Çiftlikte yabancı ülkelerden gelen insanların kendi kültürel özelliklerini anlatan festivaller düzenlenmiştir. Bu festivallerden biriside Ali Koçak çiftliğinde gerçekleştirilmiştir. Genel olarak konaklayan kişiler Erzurum ilinden, Tortum ilçesinden yolu geçen mola vermek amacıyla konaklayanlar, İstanbul ve çevre illerden gelmektedir. Ağırlıklı olarak çiftlikte üretilen alabalıklar, köfte ve yöresel yemekler yapılmaktadır. Çiftlikte ziyaretçileri ağırlamasının en büyük nedenlerinden biriside farklı kültürlere sahip insanlardan bir şeyler öğrenmektir. Gelen ziyaretçilerin kalma süreleri 2 gün ile 10 gün arasında değişmektedir. Karavanla gelen ziyaretçilerde mevcuttur. Erzurum iline kayak yapmak amacıyla gelen turistlerinde birkaç gününü ayırarak Ali Koçak Çiftliğinde kaldığı belirtilmektedir. Kayak için gelen turistlerin ayrıca bu çiftlikte konaklayarak vadiyi gezdikleri, kayak yaptıkları ve Artvin'e gittikleri belirtilmektedir. Yurtdışından çoğunlukla İsviçre, Çin, Japonya, Ermenistan, Romanya ve Ukrayna'dan ziyaretçiler gelmektedir. Yabancı turistler ile iletişim çiftlik sahibinin yabancı dil bilmesinden dolayı kolay bir şekilde sağlanmaktadır. Çiftliğin büyütülmek istenildiği ancak çalışan sayısının yetersizliği nedeniyle büyütülemediği ifade edilmiştir. Çiftlikte bulunan pansiyonun konaklama kapasitesi 16 kişidir. Çiftlikte kayısı, şeftali, dut, ayva, kiraz, çilek ve armut yetiştirilmektedir. Ekonomik gelir olarak büyük bir katkısı olmasa da çiftlik sahibine moral bakımından büyük katkı sağladığı ifade edilmektedir. Çiftlik sahibi agroturizmin gelişmesi için bilgili kişilerin arazide araştırma yaparak turizm ve tarım bakımından yerel halka yol göstermesini istenilmekte ve tanıtımın eksik olduğunu belirtmektedir. Faaliyetlerin artırılmasıyla göçün önüne geçilmesinin mümkün olduğu düşünülmektedir. Çiftlik nisan-ekim arasında ziyaretçilerini kabul etmektedir (Fotoğraf 2).

Fotoğraf 2. Pehlivanlı Mahallesindeki Ali Koçak Çiftliğinde Pansiyon, Çardaklar, Sera, Alabalık Çiftliği ve Gelen Ziyaretçilerden Görünümler

Çiftliğin en önemli sorunlarından birisi tanıtımdır ve bu konuda sadece sınırlı sayıdaki yerel yöneticiler haricinde yeterli destek verilmemektedir. Aile işletmesi şeklinde kurulan çiftlik gerek turizme yönelik hizmetler gerekse tarımsal faaliyetler aile bireyleri tarafından yapılmaktadır (Kaymaz & Birinci, 2018, s. 121).

Recep Kantar Çiftliği

Recep Kantar Çiftliği 2008 yılında kurulmuştur. Erzurum ili Uzundere ilçesi Sapaca mahallesinde yer almaktadır. Çiftlik kurma fikri, çiftlik sahibinin turlarla birlikte gezilere katılması ve gördüklerinden sonra bu tür bir işletme kurup geliştirmek istemesiyle ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda piknik yerleri açılmış ve çoğunlukla tur şeklinde gelen misafirleri ağırlamaktadır. Çiftlik ayrıca kır lokantası olarak da hizmet vermektedir. Cağ kebab, yöresel yemekler, köy kahvaltısı verilmektedir. Çiftlik bahçesinde üretilen meyve ve sebzeler satılarak gelir elde edilmektedir. Çiftlikten 5 km uzaklıkta arı kovanları bulunmakta ve bu şekilde organik bal üretimi sağlanmaktadır. Çiftlikte ayrıca yerli ve yabancı ziyaretçilere konaklama hizmeti verilmektedir. Yerli turistler çoğunlukla çevre illerden ve Trabzon, Antalya, Kahramanmaraş'tan gelmektedirler. Yabancı turistler Amerika, Ukrayna, Çin'den gelmişlerdir. Yabancı turistlerle iletişim rehberler aracılığıyla sağlanmaktadır. Rehber ile gelmeyen ziyaretçilerle ise telefon aracılığıyla çeviri

yapılarak iletişim kurulduğu belirtilmektedir. Çiftlik sahibi çiftliği büyütme düşüncesindedir. TaTuTa'dan 7000 TL hibe verilmiştir. Çiftliğe güneş panelleri kurulmuştur. Lokanta kurmak için projeler yapılmıştır. Çiftlik sahibi birçok kez güreş festivali düzenlemiştir. Çiftliği ziyaret etmek amacıyla 20 kişilik gruplar halinde ziyaretler düzenlenmiştir. Erzurum ilinden gelen 110 kişiye hizmet verilmiştir. Domates, biber, patates, fasulye, patlıcan, şeftali, armut, elma, ceviz, kiraz ve vişne yetiştirilmektedir. Çiftliğin her zaman açık olduğu belirtilmektedir (Fotoğraf 3).

Fotoğraf 3. Sapaca Mahallesi'nde Kurulan Recep Kantar Çiftliğinden Görünümler

Sapaca mahallesinden yaklaşık 1,5-2 km dışarısında yeni bir çiftlik alanı kurulmuştur. Burada çay ikram edilen yer, dinlenme salonu, lokanta ve tuvalet gibi tesisler kurulmuştur. Ayrıca çiftlik sahibi burada konaklama hizmeti vermek amacıyla 5 tane bungalov tipi ev inşa etmeyi düşünmektedir (Kaymaz & Birinci, 2018, s. 122). Bu özellikleriyle agroturizm faaliyetlerine büyük bir potansiyel oluşturduğu düşünülmektedir.

Turan Pansiyon

Turan pansiyon Uzundere ilçe merkezinde kurulmuştur. Küçük bahçelerinde üretilen ürünleri kendileri ve misafirler için değerlendirmektedir. Misafirlere hazırlanan ürünlerin çoğu evde hazırlanmaktadır. Çiftlik sahibi, sağlıklı yaşamın sırrının sağlıklı gıdalardan geçtiğini savunmaktadır. Başlangıçta evinin giriş katını pansiyon olarak kullanmıştır ancak bulunduğu konum itibarıyla konaklama talebinin artması sebebiyle kapasite artırılmıştır. İşletmede 2018 yılı itibarıyla iki konaklama

tesisi vardır. İşletmenin merkezi durumunda olan tesiste vişne, üzüm, kiraz ve dut ağaçları bulunmaktadır. Aynı zamanda 6 odalı bir tesistir. İkinci ise ilkinden yaklaşık 200 m uzaklıkta 6 odalı, iki katlı aparttır. İki ayrı tesiste yaklaşık 50 yataklı konaklama hizmeti verilmektedir. Çiftlikte çok az miktarda biber, patlıcan, salatalık ve soğan yetiştirilmektedir. Ziyaretçilere pazarlanmak üzere pestil, köme, pekmez, reçel ve marmelat gibi ürünler yapılmaktadır. Yurtdışından genellikle belirli organizasyonlar dâhilinde gelen gruplar kalmaktadır. Yurt içinden ise çok sayıda ilden ziyaretçiler gelmektedir (Kaymaz & Birinci, 2018, s. 121; Fotoğraf 4).

Fotoğraf 4. Uzundere İlçe Merkezinde Kurulan Turan Pansiyondan Görünümler

Tortum Çayı Havzası'nın Agroturizm Açısından Swot Analizi

Agroturizm, turistlere şehir hayatından tamamen farklı olan doğal yaşama dönüş fırsatı sunmakta aynı zamanda kırsal yaşamı, tarım ürünlerini ve ekolojik çevreyi tanımlarına fırsat vermektedir (Lobo vd., 1999, s. 22). Bu sebeple dünyada hızla gelişme gösteren ve son dönemlerde de ülkemizde örnekleri bulunan agroturizm konusu akademik olarak yol gösterici olmalı ve ülkemizde de uygulamaya geçilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır (Aksit Aşık, 2016, s. 1943). Buradan hareketle çalışmada öncelikle agroturizme değinilmiş ve agroturizm çiftlikleri incelenmiştir. Daha sonrada agroturizm için önemli olduğu düşünülen Tortum Çayı Havzası'nın agroturizm yönünden potansiyeli SWOT analizi yardımıyla değerlendirilmiştir. Araştırma sahasında yapılan mülakatlar ve arazideki gözlemler sonucunda elde edilen bulgularla Tortum Çayı Havzası'nın SWOT analizi yapılmıştır. Yapılan

bu analizler neticesinde gerçekleştirilen görüşmeler, incelenen ikincil kaynaklar ve toplanan veriler bir araya getirilerek havzanın güçlü ve zayıf yönleri ile fırsatlar ve tehditler tespit edilerek SWOT analizi yöntemi ile aşağıda açıklanmıştır.

Güçlü Yönler

- Agroturizm için sahanın iklim koşulları uygundur.
- Saha doğal turistik çekicilikler yönünden zengindir.
- Manzara seyri yüksek olduğu alanlar vardır.
- Tortum Çayı Havzası'nda farklı tarım ürünlerinin gelişmesine katkıda bulunarak tarım işletmelerinin büyümesine katkı sağlamaktadır.
- Agroturizmin gelişmesiyle yöre halkına ek gelir imkânı vermektedir.
- Yerel faaliyetler artarak tarım turizminin canlanmasına sebep olmaktadır.
- Agroturizmin gelişmesiyle ziyaretçilerin ve yöre sakinlerinin turizm, çevre ve tarım açısından bilinçlenmektedir.
- Örf, adet, gelenekler ve el sanatları havzada hala yaşatılmaktadır.
- Agroturizm araştırma sahasında tarımsal faaliyetlerin devamlılığını sağlar.
- Organik yiyecek ve içecekleri turistler direkt yetiştirildiği yerden satın alma fırsatı elde etmektedir.
- Turistler tarımsal faaliyetlere direkt olarak katılmaktadırlar.
- Havzada agroturizm çiftlikleri bulunmaktadır.
- Çilek seraları vardır.
- Bol oksijenli ortamlara sahiptir.
- Yöreye has özellikler korunmaktadır.
- Yöre halkı agroturizm faaliyetlerini desteklemektedir.

Zayıf Yönler

- Konaklama tesisleri yetersizdir.
- Agroturizm faaliyetleri tam olarak tanıtılmamıştır.
- Havza engebeli bir topoğrafyaya sahiptir.
- Tarım arazileri küçük parçalardan oluşmaktadır.
- Yöre halkı agroturizm açısından tam olarak bilinçlendirilmemiştir.
- Tortum Çayı Havzası Erzurum şehrine uzak kalmaktadır.
- Birçok turistik aktivite hala turizme kazandırılmamıştır.
- Tortum Çayı Havzası'nda kış mevsiminin uzun sürmesinden dolayı kısıtlı bir zamanda faaliyetler yürütülmektedir.
- Turizmin gelişmesiyle bazı geleneksel işler (ormancılık,

balıkçılık vb.) terk edilmektedir.

- Doğada gerçekleştirilen rekreasyonel faaliyetler sırasında bazı canlı türlerine zarar verilmekte ve dikkatsizlik sonucunda orman yangınlarına sebep olmaktadır.
- Altyapı yetersizdir.
- Agroturizm faaliyetleri için eğitimli eleman eksikliği vardır.
- Organizasyonlar yeterli değildir.
- Agroturizm için turlar çok fazla yapılmamaktadır.
- Yerel halkın ve işletmecilerin yabancı dil bilgisi zayıftır.

Fırsatlar

- Agroturizm faaliyetlerinde rol alan kadınların iş hayatındaki rolü, ekonomik hayata katkı sağlamaktadır.
- Tarımsal faaliyetlerden elde edilen gelirler artırılmaktadır.
- Organik tarımı teşvik etmektedir.
- Turizm ve tarımın bütünleşmesine katkı sağlayacaktır.
- Tarımsal faaliyetler artırılacaktır.
- Sürdürülebilir turizmin gelişmesine katkı sağlayacaktır.
- Yerel tarım ürünleri tanıtılacaktır.
- Yeni pazarlar oluşturulacaktır.
- Gelişmeye uygun bir havzadır.
- Tortum Çayı Havzası'nda agroturizm amaçlı gelen ziyaretçiler birçok tarımsal aktivitelere katılabilir.
- Ziyaretçiler hayvancılık faaliyetlerine, besleme ve süt sağma işlemlerine katılabilir.
- Köy, bahçe ve sera turları düzenlenebilir.
- Köylerde misafir olma deneyimi kazanılabilir.
- Pekmez yapımına katılım, dut silkeleme faaliyetleri, yaylaları gezme, köy havasını teneffüs etmek farklı bir deneyim yaşatır.
- Bilgi paylaşımları artacaktır.

Tehditler

- Çevre kirliliği giderek artmaktadır.
- Doğal çevre ve tarımsal arazilere zarar verilmektedir.
- Kültürel yozlaşma yaşanabilir.
- Geleneksel faaliyetler önemini kaybedebilir.
- Piknik yapılması, egzoz dumanlarının artmasıyla hava kirliliği ve gürültü kirliliği yaşanır.
- Bilinçsiz tarım ve hayvancılık faaliyetleri yapıldığı görülmektedir.
- Kırsal kesimden şehirlere göçlerin olması nedeniyle köylerdeki genç nüfus giderek azalmaktadır.
- Özel mülklerin ziyaretçilere açılması risk

oluşturmaktadır.

- Agroturizmde farklı kültür ve toplumlardan insanlar bir araya gelmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Ülkemiz doğal, kültürel ve tarihi birçok turizm potansiyeline sahiptir. Türkiye'nin doğal kaynakları göz önünde bulundurulduğunda iklimi, arazi yapısı, toprak kaynakları ve bitki örtüsü hem tarımsal faaliyetler bakımından gelişmekte hem de kitle, kültür ve alternatif turizm faaliyetlerine imkânlar sağlamaktadır. Tarım ve turizm faaliyetleri birçok ortak özelliğinin bulunmasından dolayı birbirlerini tamamlar niteliktedir. Bu iki sektörün birbirleriyle olan ilişkileri, kaynakların giderek daha fazla tüketilmesi ve insanların doğal yaşama duydukları özlem tarım ve turizmi birleştirerek ortak bir paydada toplayan agroturizm faaliyetlerini ortaya çıkarmıştır.

Agroturizm faaliyetlerinde sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için yörenin mevcut kaynakları, fırsatları ve tehditlerinin belirlenmesi doğrultusunda agroturizme yönelik ihtiyaçların gözden geçirilmesiyle araştırma sahasının agroturizm potansiyelinin verimli bir şekilde kullanılmasına yönelik stratejiler yapılarak, yöreye uygun tarımsal programlar ve projeler belirlenmelidir. Tortum Çayı Havzası, yer alan birçok kilise, mağara, tarihi ve kültürel alanlar, çiftlikler, tarım alanları ve meyve bahçelerinin oluşturduğu eşsiz güzelliklere sahiptir. Yörenin sahip olduğu tarımsal kaynakları, turizm mekânları, konaklamalar, gastronomi gibi kaynakların belirlenmesi ve bunların agroturizm potansiyeli açısından ortaya konarak geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Tortum Çayı Havzası'nın agroturizm için yeterli bir potansiyele sahip olması, doğal zenginliklerin agroturizmin yapılmasına imkân vermesinden dolayıdır. Havza'nın turistler tarafından ziyaret edilmesi ve tarımsal ürün çeşitliliğinin bulunması agroturizm potansiyelinin oluşmasında belirleyici bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda havzada agroturizm çiftlikleri de bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Tortum Çayı Havzası sınırları içerisinde yapılan kuş gözlemciliği, kamp alanlarının bulunması, doğa yürüyüşleri, ziyaretçiler tarafından ilgi görmesi, ekstrem sporların yapılması ve havzanın zengin ve kültürel geçmişe sahip olması gibi turizm faaliyetleri de agroturizmi destekleyen ve tamamlayan diğer özellikleri barındırmaktadır.

Agroturizm sadece tarımla sınırlandırılan bir turizm türü değildir. Tarımsal faaliyetlerin yanında birçok turistik aktiviteyi bünyesinde barındırmaktadır. Erzurum, turizmin birçok alanında gelişmeler kaydeden bir ildir. Yılın tüm aylarında birçok turist tarafından ziyaret edilmektedir. Örneğin araştırma sahasında doğa manzaralı alanlar vardır. Turistleri bu alanlara yönlendirerek fotoğraf çekimleri yapılabilir ve havzanın özellikleri anlatılarak agroturizmle

bütünleştirilebilir. Yörede Tortum Şelalesi ve Tortum Gölü başta olmak üzere kiliseler, seyir terasları, mesire alanları birçok ziyaretçiye ev sahipliği yapmaktadır. Bu turistik zenginlikler agroturizm potansiyeli bakımından değerlendirilmeli ve ilişkilendirilmelidir. Bu açıdan Erzurum iline gelen turistler bir günlüğüne dahi olsa Tortum Çayı Havzası'na götürülerek turizm acenteleri aracılığıyla agroturizm faaliyetlerine katılımları sağlanabilir. Tortum ve Uzundere'de aynı zamanda bu ilçelere giden yollarda yerel halk ürünlerini yol boyu tezgâhlar kurarak satmaktadırlar. Özellikle turistlerinde yoğun olarak ziyaret ettikleri Tortum Gölü çevresinde halkın çoğu bahçelerinden topladıkları meyve ve sebzeleri, yaptıkları pekmez, pestil, tereyağı gibi ürünleri satışa sunmaktadırlar.

Tortum Çayı Havzası'nda birçok sebze ve meyve yetiştirilmektedir. Bu bağ ve bahçelerde ürettikleri ürünleri arada bir aracı olmadan tüketicilere satışını yapan çiftçiler ziyaretçilere tanıtımlar yapmaktadırlar ve ürünlerini pazarlamaktadır. Ancak çiftçiler bu tür faaliyetlerini daha çok geliştirmelidir. Örneğin gelen ziyaretçileri bağ ve bahçelerinde ağırlayabilir, onlara ağaçlardan ürünleri toplama faaliyetleri yapabilir, pestil ve pekmez yapımı aşamalarına eşlik etmelerini sağlayabilir, yol kenarı tezgâh uygulamalarını daha fazla geliştirebilir, şenlikler düzenlenebilir. Bu gibi faaliyetlerin uygulanması agroturizm kapsamında birçok turistin yöreyi ziyaret etmesini sağlayacaktır. Araştırma sahasında bağ ve bahçe işleriyle daha çok yaşlı nüfus uğraşmaktadır. Genç nüfusun çoğunluğu şehre göç etmektedir ve yörede genç nüfus oranı oldukça düşüktür. Agroturizm faaliyetlerinin yörede geliştirilmesi aynı zamanda havzada genç nüfusun artmasında da büyük rol oynayacağı düşünülmektedir. Çünkü agroturizm faaliyetlerinin geliştirilmesi ve çiftlik sayısının artırılması istihdamında artmasına katkı sağlayacaktır. Tortum Çayı Havzası'nda hayvancılıkla uğraşan yerel halk yaylalara çıkmaktadır ve hayvanlarını otlatmaktadırlar ayrıca peynir, tereyağı gibi çeşitli hayvansal ürünlerini de yapmaktadırlar. Yılın belli dönemlerinde ziyaretçiler bu yaylalara götürülerek şenlikler düzenlenebilir ve süt sağma, hayvan bakımı, manzara gözlemciliği, hayvansal ürünlerin yapımına katılma gibi aktivitelerde bulunulmasının agroturizme büyük katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Tortum Çayı Havzası'nda hayvancılık tarımsal faaliyetlerin ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Hayvancılığın yapıldığı mahallelerde hayvansal ürünlerin (süt sağımı, peynir yapımı, yoğurt, yün kırpma, tereyağı vb.) yapım aşamaları, hayvan besleme faaliyetlerini ziyaretçiler izleyebilir veya bizzat katılabilir imkânına sahiptir. Bu tür özellikleri bulunan mahalleler agroturizmde yerini alabilir ve hayvancılığa büyük destek olacaktır. Araştırma sahasında yüksek kesimlerdeki yaylalar hayvancılık faaliyetleri için

büyük önem arz etmektedir.

Tortum Çayı Havzası'nda agroturizmin geliştirilmesi bakımından en büyük sorunlardan biriside konaklamadır. Konaklama kapasitesi beklenen düzeyin altındadır. Konaklama imkânlarının geliştirilmesiyle Tortum Çayı Havzası'nda geçirilen sürenin fazla olmasına katkı sağlayacaktır. Diğer bir sorun ise tanıtımdır. Araştırma sahasının turizm kapasitesi tam anlamıyla bilinmemektedir. Bu yönden agroturizmin gelişmesi için tanıtım faaliyetlerinin artırılması gerekmektedir. Araştırma sahasında agroturizm faaliyetlerinin geliştirilmesi için eğitim kuruluşlarının yardımıyla alternatif turizme yönelik kurslar ve seminerler düzenlenmelidir ve bütün köy halkının bu kurslara katılımı sağlanmalıdır. Tortum Çayı Havzası engebeli bir alana sahip olsa da özellikle vadi tabanlarında önemli tarım arazileri bulunmaktadır. Tarımsal faaliyetler yapılırken halk daha çok kendi bildikleri geleneksel yöntemlerle bahçeleri kurmaktadır. Halk üretimi daha çok kendi imkânlarıyla yapmaktadır. Çiftçilere sağlanan destek artırılmalı ve kooperatifler kurulmalıdır. Yörede agroturizm yatırımlarının bu alanlarda geliştirilmesi için çalışmalar yapılmalıdır. Tortum Çayı Havzası'nda agroturizmi daha üst seviyelere çıkarmak amacıyla ilk olarak sahanın coğrafyasına uygun politikalar geliştirilmelidir. Çiftçiliğin, kırsal alanlarda yaşayan gençlere yönelik cazip bir meslek haline getirilmesi doğrultusunda çalışmalar yapılmalı ve desteklenmelidir.

Etik Komite Onayı: Bu çalışma için etik komite onayı Atatürk Üniversitesi'nden (Tarih: 7 Temmuz 2022, Sayı: E.88656144-000-2200209684) alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir-D.Ş.,Z.K.; Tasarım-D.Ş.; Denetleme-Z.K.; Kaynaklar-D.Ş.; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi D.Ş.; Analiz ve/veya Yorum- D.Ş., Z.K.; Literatür Taraması-D.Ş.; Yazıyı Yazan- D.Ş.; Eleştirel İnceleme- Z.K.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.
Finansal Destek: Tortum Çayı Havzası'nın Agroturizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi adlı Yüksek Lisans Tezine, Atatürk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi SYL-2022-11172 proje koduyla mali destek sağlanmıştır.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval was received for this study from the ethics committee of Atatürk University (Date: 7 July, 2022, Number: E.88656144-000-2200209684).

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept-D.Ş.,Z.K.; Design-D.Ş.; Supervision- Z.K.; Resources-D.Ş.; Data Collection and/or Processing-D.Ş.; Analysis and/or Interpretation-D.Ş.,Z.K.; Literature Search-D.Ş.; Writing Manuscript-D.Ş.; Critical Review- Z.K.

Conflict of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: Financial support was provided to the Master's Thesis titled "Assessment of the Agrotourism Potential of the Tortum Stream Basin" by Atatürk University Scientific Research Projects Coordination Unit with the project code SYL-2022-11172.

Kaynaklar

- Akşit Aşık, N. (2017). Gazipaşa'nın Tarım Turizmi (Agroturizm) Potansiyelinin Değerlendirilmesi: Swot Analizi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(42), 1942-1953.
- Atar, E., Kopar, İ. (2020). "Tortum Çayı Havzası'nın (Erzurum-Artvin-Kd Türkiye) Potansiyel Jeosit Destinasyonları ve Bunların Jeoturizm Açısından Kaynak Değer Analizi". Salih Birinci-Çağlar Kıvanç Kaymaz- Yusuf Kızıllan (Ed.), *Coğrafi Perspektifle Dağ ve Dağlık Alanlar (Sürdürülebilirlik-Yönetim-Örnek Alan İncelemeleri)*, (101-131). (1. Baskı), İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Akyürek, S., Karabulut, B. (2017). Gümüşhane İlinin Agroturizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi. *Türk Tarım – Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 5(13), 1737- 1743.
- Baykal, F., Yıldız, S. & Ataberk, E. (2020). İzmir Kırsalında Agroturizmin Gelişme Potansiyeli: Engeller ve Geleceğe Bakış. *International Journal of Contemporary Tourism Research*.4(2), 143-162.
- Civelek, M. (2013). *Sürdürülebilirlik Kapsamında Agroturizm ve Kırsal Kalkınma İlişkisi: Muğla Yöresindeki TaTuTa Çiftliklerinin Agro-Turizm Potansiyeli Yönünden Değerlendirilmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Civelek, M., Dalgın, T. & Çeken, H. (2014). Agro-turizm ve Kırsal Kalkınma İlişkisi: Muğla Yöresindeki Agro-turizm Alanlarında Bir Araştırma. *Turizm Akademik Dergisi*. 1 (1), 15-28.
- Karakuzulu Z. (2007). The Relationship Between the Ecological Agriculture and Tourism in Turkey. *University of Craiova*, 10, 136-152.
- Kaymaz, Ç.K., Birinci, S. (2018). Agriturizm ve Agroturizmin Tatuta (Tarım-Turizm-Takas) Kapsamında Değerlendirilmesi ve Uzundere-Tortum İlçelerinde Kırsal Kalkınmaya Etkisi. *Uluslararası Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*. 1(2), 115-126.
- Koday, S., Erhan, K. (2009). Tortum Çayı Vadisinde Yer Alan Belediye Örgütlü Yerleşmeler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (2), 47-66.
- Koday, Z., Şanlı, D. (2023). "Tortum Çayı Havzasında Kızılıçık Üretimi". Salih Birinci-Çağlar Kıvanç Kaymaz- Yusuf Kızıllan (Ed.), *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Coğrafya ve İnsan*, (372-390). (1. Baskı), İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Kopar, İ., Sevindi, C. (2013). Tortum Gölü'nün (Uzundere-Erzurum) Güneybatısında Aktüel Sedimentasyon ve Siltasyona Bağlı Alan-Kıyı Çizgisi Değişimleri. *Türk Coğrafya Dergisi*, 60, 49-66.

- Lobo, Ramiro E., Goldman George E., Desmond, A. Jolly, Wallace B. Diane, Schrader, Wayne L. ve Parker Scott A. (1999). "Agricultural Tourism: Agritourism Benefits Agriculture in San Diego County", *California Agriculture and University of California*, http://sfp.ucdavis.edu/agritourism/Case_Studies/agritourSD.
- Şahbudak E., Şimşek O. (2017). *An Alternative Ecological Life Model: TaTuTa Project (Agricultural Tourism and Volunteer Knowledge, Experience Exchange on Ecological Farms)*. *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 7 (3), 313-332.
- Ukav, İ., Çetinsöz, B.C. (2015). Adıyaman İlinde Çiftçilerin Tarım Turizmi Üzerine Algılamaları. *Mesleki Bilimler Dergisi*, 4 (1), 8-20.
- Yılmaz, O. (1991). *Tortum Çayı Havzasının Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*. [Doktora Tezi], Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Walker, A. M. (2009). *Agritourism: Ideas and Resources, Virginia Cooperative Extension*. USA: Virginia Polytechnic Institute and State University.
- Seong-Woo, L., & Sou-Yeon, N. (2005). Agro-tourism as a rural development strategy in Korea. *Journal of Rural Development*, 29(6), 67-83.

İnternet Kaynakları

- *URL 1. <https://www.turizmgunlugu.com> (Erişim Tarihi: 17.01.2023)
- *URL 2. <https://agritourismworld.com/directory> (Erişim Tarihi: 27.08.2022)